

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การบริหารงานภาครัฐของไทยเป็นลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจกล่าวคือ บรรดาอำนาจในการตัดสินใจทั้งหลายไปอยู่ที่กลุ่มคนเพียงส่วนน้อย โดยผ่านคณะรัฐบาล หรือกระทรวงต่าง ๆ ส่วนหน่วยทางการปกครองระดับต่างและประชาชน อยู่ในฐานะผู้รับนโยบายและปฏิบัติตามเท่านั้น หลายสถาบันทางสังคมที่เคยมีความผูกพันกับชุมชนนับตั้งแต่การเกิดขึ้น และการดำรงอยู่ถูกผนวกเข้าไปอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารงานของภาครัฐอย่างสิ้นเชิง ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์แนวราบที่อยู่ระหว่างคนในชุมชน เป็นความสัมพันธ์แนวตั้งระหว่างภาครัฐกับชุมชน

ในระยะต่อมาได้มีการกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่น แม้จะมีเจตนาดีที่จะให้ชุมชนมีโอกาสในการตัดสินใจเพื่อกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตของตนเอง หากแต่ในสถานการณ์ที่เป็นจริงกลับปรากฏว่าเป็นการกระจายนโยบายสำเร็จรูปสู่ท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการแทนมิติด้านประชาชนจึงถูกพรากออกจากกระบวนการบริหารภาครัฐทั้งหมดมาอย่างยาวนาน ทำให้ความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติลดน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็ได้ผลึกภาวะความรับผิดชอบทั้งหลายกลับไปให้หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการ แม้เรื่องนั้นจะเป็นเรื่องใกล้ตัวหรือเรื่องภายในชุมชนของตนเองก็ตาม ในที่สุดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนก็น้อยลง การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์จึงลดน้อยลงตามไปด้วย ส่งผลให้เกิดสภาวะความอ่อนแอของระบบสังคมไทยในภาพรวม โดยผลที่เกิดขึ้นนั้นอาจเรียกได้ว่า “ความเป็นพลเมือง” ของประชาชนมีน้อยลงไปทุกทีนั่นเอง

ความเป็น “พลเมือง” นั้น กล่าวถึงคนที่มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน มีอิสระในตัวเอง มีความรู้ มีเหตุผล มีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวม หรือกระบวนการทางนโยบายต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น หรือประเทศชาติ ซึ่งหากส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในทุกภาคส่วนของสังคมไทย ก็เห็นสภาพความเป็นสังคมที่ดำรงอยู่อย่างมีชีวิตชีวา และมีศักดิ์ศรี หรืออาจเรียกว่าการเมืองภาคประชาชนได้เกิดขึ้นแล้วในสังคมไทย อย่างไรก็ตามเมื่อความเป็นพลเมืองของประชาชนที่ถูกพรากออกไปอย่างยาวนาน การที่จะเรียกร้องให้ย้อนกลับคืนนั้นคงต้องใช้เวลาและวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะผ่านการบอกเล่า กรณีศึกษา การปฏิบัติกิจกรรมในสถานการณ์จริง ซึ่ง ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2551:1) กล่าวว่าการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเป็นเรื่องของประชาชน ที่จะเข้ามา

ร่วมกันจัดการทุกระดับ โดยเริ่มตั้งแต่จุดย่อยคือชุมชน เป็นหน้าที่ของคนในชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ต้องอาศัยอำนาจทางกฎหมายเพราะมีการจัดการโดยชุมชนตามธรรมชาติอยู่แล้ว สามารถขยายผลให้ดีขึ้นต่อไป เพื่อเป็นฐานสำคัญของการเมืองระดับอื่นๆ ที่สำคัญต้องคำนึงว่าประชาธิปไตยมิได้มีแค่การเลือกตั้งเท่านั้น (ประเวศ วะสี. 2549:2) กล่าวคือการเมืองมิได้มีแค่การเมืองของนักการเมืองที่ผ่านระบบตามกระบวนการเลือกตั้ง หากแต่ยังมีการเมืองของพลเมืองที่ถูกรับรองในรัฐธรรมนูญอีกด้วย ซึ่งปัจจุบันประชาชนต้องการระบอบประชาธิปไตยที่พวกเขามีส่วนร่วม (participatory democracy) ไม่ใช่ให้ประชาชนยืนดูและรอคอยอยู่นอกสนาม (ธนสวรรค์ เจริญเมือง. 2549: คำนำ)

ดังนั้นการเผยแพร่แนวคิดการเมืองภาคพลเมืองไปสู่ประชาชนจึงเป็นภารกิจสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม แต่ปัญหาที่คือทำอย่างไรที่จะให้ประชาชนในชนบทที่ไม่มีความรู้พื้นฐานในแนวคิดดังกล่าวอย่างเพียงพอ สามารถทำความเข้าใจได้อย่างง่าย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การแสดงพื้นบ้าน มีความใกล้ชิดผูกพันกับคนในชุมชนแต่ละท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน และเป็นสื่อชุมชนที่คอยสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเล่นเพลงขอของชนชาวเหนือนั้น นอกจากเพื่อความบันเทิงแล้วยังเป็นการเล่าเรื่องราวที่เป็นคติสอนใจที่แอบอิงอยู่กับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา การบอกเล่าสถานการณ์ทางสังคม หรือการเผยแพร่แนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งหากได้นำแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองเข้าไปบอกเล่าผ่านเพลงขอแล้วก็จะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง และร่วมกันแสดงบทบาทการเมืองภาคพลเมืองได้อย่างกว้างขวางในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามในขบวนการถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชนนั้น หากเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนระหว่างปราชญ์ชาวบ้านที่ทรงภูมิปัญญา แล้วถ่ายทอดสู่เยาวชนให้เป็นตัวแทนในการนำเสนอสู่ประชาชน ก็จะเกิดความรู้ฝังแน่นในชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองผ่านการแสดงพื้นบ้านเพลงขอ
2. เพื่อสร้างเสริมศักยภาพของเยาวชนในการใช้เพลงขอเพื่อเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองแก่ชุมชน
3. เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้แนวคิดการเมืองภาคพลเมือง โดยการแสดงพื้นบ้านเพลงขอ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งเผยแพร่แนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน ในกรอบเนื้อหาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน การกำหนดนโยบายสาธารณะ การติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนทั้งความสามารถในธำรงรักษาอัตลักษณ์และการพัฒนาตนเองตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้น

2. ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ร่วมศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มศิลปิน (ช่างชอ) และกลุ่มเยาวชน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่ในการประสานงาน สังกัดและเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วสะท้อนผลกลับไปสู่กลุ่มผู้ร่วมศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการเผยแพร่แนวคิดการเมืองภาคพลเมืองในดียิ่งขึ้น

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ แบ่งเป็นพื้นที่ในการศึกษากันกว่า ประกอบด้วยที่ตั้งของบ้าน ปราชญ์ และศิลปิน (ช่างชอ) ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง ทั้งในส่วนที่เป็นคณะผู้ร่วมศึกษาโดยตรง และเชี่ยวชาญที่คณะผู้วิจัยจะต้องไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาบทร้องและทำนองให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และพื้นที่ในการดำเนินโครงการ คือเป็นพื้นที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการแสดงชอพื้นเมืองสู่เยาวชน และทำการแสดงเพื่อถ่ายทอดแนวคิดการเมืองภาคพลเมือง คือเขตตำบลบ้านแหง อำเภองาว จังหวัดลำปาง

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ศึกษางานวิจัย จึงได้นิยามศัพท์เฉพาะสำหรับการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1. กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การแสดงบทบาทของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ครอบคลุมขั้นตอนใน 6 ระดับคือ ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมพิจารณา ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตาม และร่วมรับผล

2. ชุมชน หมายถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการขับร้องเพลงชอพื้นเมืองสู่เยาวชน เพื่อเสนอแนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปินเพลงชอ ผู้นำชุมชน และผู้ให้การสนับสนุนอื่น ๆ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง เพลงชอพื้นเมืองล้านนา ซึ่งเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงและถ่ายทอดคตินิยม ความรู้สู่ชุมชน มาอย่างยาวนาน

4. เยาวชน ผู้ที่มีความสนใจร่วมเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการขับร้องเพลงขอ และเป็น
ผู้ทำการแสดงเพื่อเผยแพร่แนวคิดการเมืองภาคพลเมืองสู่ประชาชน

ประโยชน์ที่ได้รับ

เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคพลเมือง โดยผ่านการขับร้องเพลงขอพื้นเมืองที่จะใช้
เผยแพร่สู่ประชาชนในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

Prince of Songkla University
Pattani Campus